

**ΚΥΠΡΙΟΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ ΚΑΙ
ΠΟΛΥΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΕΣ ΤΑΞΕΙΣ: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ
ΑΠΟ ΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΕΡΕΥΝΑ TALIS 2018**

**CYPRIOI TEACHERS AND MULTICULTURAL
CLASSES: RESULTS FROM THE INTERNATIONAL
SURVEY TALIS 2018**

Δρ Βαλεντίνα Θεοδοσίου
Λειτουργός Εκπαιδευτικού Προγραμματισμού,
Υπουργείο Παιδείας, Πολιτισμού,
Αθλητισμού και Νεολαίας Κύπρου
vtheodosiou@schools.ac.cy

Δρ Θέλκα Αφαντίτη-Λαμπριανού
Λειτουργός Κέντρου Εκπαιδευτικής
Έρευνας και Αξιολόγησης,
Παιδαγωγικό Ινστιτούτου Κύπρου
lambrianou-afantiti.th@cyearn.pi.ac.cy

Δρ Γιασεμίνα Καραγιώργη
Προϊσταμένη Κέντρου Εκπαιδευτικής
Έρευνας και Αξιολόγησης,
Παιδαγωγικό Ινστιτούτου Κύπρου
karagiorgi.y@cyearn.pi.ac.cy

Περίληψη

Η εισήγηση αυτή απαντά σε δύο ερευνητικά ερωτήματα, ως προς τη σύνθεση του μαθητικού πληθυσμού στις τάξεις των σχολείων της κατώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (Γυμνασίων) στην Κύπρο και ως προς την ετοιμότητα των εκπαιδευτικών να ανταποκριθούν στις προκλήσεις μιας πολυπολιτισμικής τάξης. Αντλεί δεδομένα από τη διεθνή έρευνα TALIS 2018, στην οποία η Κύπρος συμμετείχε με όλα τα δημόσια και ιδιωτικά σχολεία γυμνασιακού κύκλου. Σύμφωνα με την έρευνα, οι σχολικές μονάδες στην Κύπρο καθίστανται ολοένα και πιο πολυπολιτισμικές, ενδεχομένως λόγω της αύξησης της μετανάστευσης και των προσφυγικών ροών. Οι εκπαιδευτικοί εκφράζουν υψηλό επίπεδο ανάγκης για επιμόρφωση στη διδασκαλία σε πολυπολιτισμικές τάξεις και στην επικοινωνία με άτομα από διαφορετικούς πολιτισμούς. Παράλληλα, οι εκπαιδευτικοί που έχουν επιμορφωθεί σε ζητήματα διδασκαλίας σε πολυπολιτισμικές τάξεις κατά την τυπική εκπαίδευση ή κατάρτισή τους ή στην επικοινωνία με άτομα από διαφορετικούς πολιτισμούς επιδεικνύουν μεγαλύτερη αυτεπάρκεια για διδασκαλία σε πολυπολιτισμικές τάξεις.

Λέξεις κλειδιά

Πολυπολιτισμικές τάξεις, TALIS 2018, πολυπολιτισμικότητα, διαφορετικότητα, δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Abstract

This paper attempts to provide answers to two research questions, regarding the composition of the student population in the classrooms of lower secondary schools (Gymnasiums) in Cyprus and teachers' readiness to meet the challenges of a multicultural classroom. It draws data from the international survey TALIS 2018, in which all public and private lower secondary schools in Cyprus participated. According to TALIS 2018, schools in Cyprus are becoming more and more multicultural, possibly due to increased migration and refugee flows. Teachers express a high level of need for training in teaching in multicultural classrooms and in communicating with people from different cultures. At the same time, teachers who have been trained in teaching in multicultural classrooms or in communication with people from different cultures, during their formal education or training, show greater self-efficacy for teaching in multicultural classrooms.

Key words

Multicultural classrooms, TALIS 2018, multiculturalism, diversity, secondary education.

0. Εισαγωγή

Λόγω των μεταναστευτικών ροών που παρατηρούνται τα τελευταία χρόνια, οι σύγχρονες κοινωνίες υφίστανται διαρκώς μεταβολές και καθίστανται ολοένα και περισσότερο ετερογενείς (OECD, 2018, 2019). Τα σχολεία, ως καθρέφτης της κοινωνίας, βιώνουν πληθώρα προκλήσεων που προκύπτουν από την ολοένα αυξανόμενη πολιτισμική και γλωσσική ποικιλομορφία στις τάξεις διδασκαλίας. Παράλληλα, τα εκπαιδευτικά συστήματα διεθνώς οφείλουν να διασφαλίσουν τόσο την παροχή ποιοτικής διδασκαλίας σε όλα τα παιδιά, όσο και τη συνακόλουθη προετοιμότητα των εκπαιδευτικών να ανταποκριθούν σε πολυπολιτισμικές τάξεις (European Commission, 2019a, Hamilton, 2013, Nilsson & Axelsson, 2013, Trasberg & Kond, 2017).

Στην Κύπρο ιδιαίτερα, η μερική άρση των περιορισμών στη διακίνηση πολιτών μέσω των οδοφραγμάτων από και προς τις κατεχόμενες από την Τουρκία περιοχές, καθώς και η ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση συνέβαλαν σε αύξηση της εθνικής, γλωσσικής, πολιτισμικής και θρησκευτικής ανομοιογένειας του πληθυσμού (Paramechael, 2009, Trimikliniotis, 2001). Οι κοινωνικοδημογραφικές αυτές αλλαγές αντικατοπτρίζονται και στη σύνθεση του μαθητικού πληθυσμού στα σχολεία.

Η παρούσα εισήγηση παρουσιάζει ευρήματα που αφορούν στη σύνθεση του μαθητικού πληθυσμού στις τάξεις διδασκαλίας των σχολείων της κατώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (ISCED 2) στην Κύπρο, καθώς και στην ετοιμότητα των εκπαιδευτικών να ανταποκριθούν στις προκλήσεις μιας πολυπολιτισμικής τάξης. Ως προς τη δεύτερη παράμετρο, πρωτίστως διερευνώνται οι πρακτικές για την πολυ-

πολιτισμικότητα που υιοθετούνται στα σχολεία, η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, καθώς και η αυτεπάρκειά τους για διδασκαλία σε πολυπολιτισμικά περιβάλλοντα.

1. Πολυπολιτισμικές τάξεις και πολυπολιτισμικά σχολεία

1.1. Η κατάσταση διεθνώς

Η αυξανόμενη κινητικότητα εργατικού δυναμικού μεταξύ χωρών (OECD, 2015, 2018 και 2019) και οι προσφυγικές ροές τα τελευταία χρόνια προς την Ευρώπη (OECD, 2018) αποτελούν συχνές διαπιστώσεις. Ως εκ τούτου, παιδιά με μεταναστευτική βιογραφία που εντάσσονται στα εκπαιδευτικά συστήματα των χωρών υποδοχής, έχουν συχνά ανάγκη από τη στήριξη των σχολείων και των εκπαιδευτικών.

Η σύνθεση του μαθητικού πληθυσμού στα σχολεία και στις τάξεις διδασκαλίας αποτελεί σημαντική παράμετρο, την οποία οι φορείς χάραξης πολιτικής θα πρέπει να έχουν υπόψη, ώστε να κατανοήσουν καλύτερα το προφίλ των μαθητών/μαθητριών τους και πώς αυτό αλλάζει. Ο βαθμός στον οποίο η σύνθεση του μαθητικού πληθυσμού επηρεάζει τα μαθησιακά αποτελέσματα, αφού περιοριστεί η επίδραση των ατομικών χαρακτηριστικών, αποτέλεσε αντικείμενο διαλόγου σε αρκετές έρευνες στο παρελθόν (Borman & Dowling, 2010, Firmino et al., 2018, Willms, 2010). Σημαντικός αριθμός ερευνών έχει επικεντρώσει το ενδιαφέρον στη διερεύνηση της επίδρασης της τάξης και του σχολείου στην επίδοση των μαθητών/μαθητριών, με έμφαση στα κοινωνικά χαρακτηριστικά του μαθητικού πληθυσμού του σχολείου ή της τάξης (OECD, 2015, Sirin, 2005).

Εντούτοις, μόλις πρόσφατα, η έρευνα επικεντρώθηκε στη διαχείριση γλωσσικά και πολιτισμικά ανομοιογενών ομάδων μάθησης, με στόχο την ανάπτυξη προτάσεων διδασκαλίας σε πολυπολιτισμικές τάξεις (Κεσίδου, 2007). Σύμφωνα με την Orfer (2006), η ανάπτυξη και εφαρμογή αντίστοιχων παιδαγωγικών πρακτικών σε επίπεδο τάξης, επηρεάζεται από την υιοθέτηση πολιτικών για τη συμπερίληψη των μαθητών/μαθητριών από διαφορετικό εθνικό, πολιτισμικό ή γλωσσικό υπόβαθρο σε επίπεδο σχολείου. Παράλληλα, η Κεσίδου (2007) τονίζει ότι απαραίτητη προϋπόθεση για αποτελεσματική διδασκαλία σε πολυπολιτισμικές τάξεις, είναι η αλληλεπίδραση ατόμων και ομάδων με πολιτισμικές διαφορές, αφού μπορεί να οδηγήσει στην αναγνώριση και την αποδοχή του διαφορετικού, στην ανεκτικότητα και στον διαπολιτισμικό σεβασμό. Συνεπώς, στο πλαίσιο της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, θα πρέπει να αξιοποιούνται οι γλωσσικές και οι πολιτισμικές διαφορές των παιδιών, ως μια ευτυχής συγκυρία για αλληλεπίδραση διαφορετικών πολιτισμικών κεφαλαίων, προς όφελος όλων των μαθητών/μαθητριών. Προκειμένου να ανταποκριθούν στην πρόκληση της διαπολιτισμικότητας, τα σχολεία θα πρέπει να αναπτύξουν συμπεριληπτική κουλτούρα (Hajisoteriou, 2012) στη βάση κοινών αξιών για τους/τις εκπαιδευτικούς,

τους/τις μαθητές/μαθήτριες και τους γονείς, οι οποίες θα καθοδηγήσουν τις αποφάσεις σε επίπεδο σχολείου και τάξης για διαχείριση της πολυπολιτισμικότητας.

Στο πλαίσιο αυτό, η μάθηση στο πολυπολιτισμικό σχολείο θα αξιοποιεί το πολιτισμικό κεφάλαιο των παιδιών από άλλες χώρες προς όφελος των ιδίων, αλλά και των γηγενών μαθητών/μαθητριών, μέσω διαθεματικών προσεγγίσεων διδασκαλίας για ζητήματα παγκόσμιοι ενδιαφέροντος, όπως είναι η μετανάστευση, η ξενοφοβία, οι προκαταλήψεις, ο ρατσισμός, κτλ. (Κεσίδου, 2007). Σύμφωνα με τους Petrou, Angelides και Leigh (2009), οι εκπαιδευτικοί που υιοθετούν το συμπεριληπτικό μοντέλο διδασκαλίας προωθούν συζητήσεις στην τάξη προκειμένου να μάθουν στους/στις μαθητές/μαθήτριες να σέβονται τις πολιτισμικές διαφορές τους. Επίσης, η παροχή εξατομικευμένης στήριξης και διαφοροποιημένης διδασκαλίας στους/στις μαθητές/μαθήτριες που φοιτούν σε πολυπολιτισμικές τάξεις διδασκαλίας, αποτελούν αποτελεσματικές πρακτικές για τη διαχείριση της ετερότητας στα σύγχρονα πολυπολιτισμικά σχολεία (Νεοφύτου, Βαλιαντή & Χατζησωτηρίου, 2020).

Παράλληλα, η ετοιμότητα των εκπαιδευτικών να υιοθετήσουν συμπεριληπτικές πρακτικές και να διδάξουν αποτελεσματικά σε πολυπολιτισμικές τάξεις φαίνεται να καθορίζεται σε μεγάλο βαθμό από την επιμόρφωσή τους (Angelides, Stylianos & Leigh, 2004, Petrou, Angelides & Leigh, 2009). Συνεπώς, για να μπορέσει το σύγχρονο σχολείο να ανταποκριθεί στις διαφοροποιημένες ανάγκες των μαθητών/μαθητριών μιας πολυπολιτισμικής τάξης διδασκαλίας θα πρέπει οι εκπαιδευτικοί να τύχουν της κατάλληλης εκπαίδευσης, ώστε να υιοθετούν συμπεριληπτικές πρακτικές διδασκαλίας, που θα ανταποκρίνονται στις ανάγκες των μαθητών/μαθητριών με διαφορετική εθνοπολιτισμική καταγωγή και να στηρίζουν τη μάθησή τους (Horenzyk & Tatar, 2002, Παλαιοχωρινού, Σιπητάνου & Παμπούρη, 2017).

1.2. Η περίπτωση της Κύπρου

Στην Κύπρο, αρκετές έρευνες έχουν επικεντρωθεί στη διαχείριση της πολυπολιτισμικότητας στις τάξεις διδασκαλίας (Angelides, Stylianos & Leigh, 2004, Hajisoteriou, 2012, Hajisoteriou & Angelides, 2020, Karousiou, Hajisoteriou & Angelides, 2019, Panayiotopoulos & Nicolaidou, 2007, Papamichael, 2008, 2009, Theodorou, 2011, Trimikliniotis, 2001). Η Χατζησωτηρίου (2011) επισημαίνει το κενό ανάμεσα στις πολιτικές αποφάσεις για ένταξη των μαθητών/μαθητριών με μεταναστευτική βιογραφία και στην καθημερινή πρακτική των εκπαιδευτικών στις πολυπολιτισμικές τάξεις στο κυπριακό εκπαιδευτικό σύστημα. Ομοίως, προηγούμενες έρευνες (Panayiotopoulos & Nicolaidou, 2007, Papamichael, 2008, 2009, Trimikliniotis, 2001) εντοπίζουν τη δυσκολία των εκπαιδευτικών να αναπτύξουν και να υιοθετήσουν διαπολιτισμικές πρακτικές στη διδασκαλία τους.

Διερευνώντας τις διδακτικές πρακτικές που υιοθετούν είκοσι εκπαιδευτικοί σε δύο πολυπολιτισμικά σχολεία, οι Hajisoteriou και Angelides (2020) καταλήγουν στο

συμπέρασμα πως στα σχολεία της Κύπρου φαίνεται να υιοθετούνται περισσότερο μονοδιάστατες προσεγγίσεις, ενώ σπάνια οι εκπαιδευτικοί διαφοροποιούν τις διδασκαλίες τους ή ενσωματώνουν πολιτισμικό περιεχόμενο σε αυτές. Μελετώντας τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών σε δημόσια σχολεία, η Theodorou (2011) εντοπίζει πως, παρόλο που οι εκπαιδευτικοί έχουν θετικές στάσεις προς τη διαφορετικότητα και την ενσωμάτωση μεταναστών μαθητών/μαθητριών, εντούτοις αδυνατούν να δημιουργήσουν συμπεριληπτικό περιβάλλον μάθησης. Αυτό, σύμφωνα με τους Karousiou, Hajisoteriou και Angelides (2019) ενδεχομένως να οφείλεται σε παράγοντες που σχετίζονται με το συγκείμενο του σχολείου και τους/τις εκπαιδευτικούς, όπως η αναγνώριση και ο σεβασμός, η ανεπάρκεια επιμόρφωσης και διδακτικών μέσων, οι εμπειρίες τους, οι ιδεολογίες, οι αξίες και οι πεποιθήσεις τους – παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν την υιοθέτηση διαπολιτισμικών πρακτικών στα σχολεία.

2. Μεθοδολογία

Η παρούσα εισήγηση επιχειρήσε να απαντήσει στα ακόλουθα ερωτήματα:

- Σε ποιον βαθμό είναι τα σχολεία κατώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην Κύπρο πολυπολιτισμικά;
- Σε ποιον βαθμό οι Κύπριοι/Κύπριες εκπαιδευτικοί αισθάνονται έτοιμοι/έτοιμες να ανταποκριθούν στις προκλήσεις μιας πολυπολιτισμικής τάξης (διδασκαλία, επιμόρφωση, αυτεπάρκεια);

Πηγή των δεδομένων αποτέλεσε η Διεθνής Έρευνα για τη Διδασκαλία και τη Μάθηση (Teaching and Learning International Survey - TALIS) του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ). Στον τρίτο κύκλο της έρευνας (2018) συμμετείχαν 48 χώρες, εκ των οποίων η Κύπρος και άλλα 22 κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η έρευνα διενεργήθηκε την Άνοιξη του 2018 και σε αυτήν συμμετείχαν όλα τα σχολεία κατώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην Κύπρο, δημόσια και ιδιωτικά, λόγω του μικρού αριθμού σχολείων που υπάρχουν στην Κύπρο. Η δειγματοληψία της έρευνας ήταν η αναλογική στρωματοποιημένη προσέγγιση δύο σταδίων με πιθανότητα, αλλά η διαδικασία αυτή εφαρμόστηκε μόνο στο επίπεδο των εκπαιδευτικών¹. Συγκεκριμένα, 20 τουλάχιστον εκπαιδευτικοί από κάθε σχολείο, οι οποίοι επιλέχθηκαν με τυχαία δειγματοληψία, κλήθηκαν να συμπληρώσουν το ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο Εκπαιδευτικού. Ομοίως, ο διευθυντής/η διευθύντρια του σχολείου κλήθηκε να συμπληρώσει το ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο Διευθυντή/Διευθύντριας. Στην έρευνα έλαβαν συνολικά μέρος 1611 εκπαιδευτικοί (ποσοστό ανταπόκρισης 90,3%) και 88 διευθυντές/διευθύντριες (ποσοστό ανταπόκρισης 89,9%).

Η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών, ποσοστό 73,6%, ήταν γυναίκες, ενώ ο μέσος όρος ηλικίας τους ήταν τα 44,9 έτη. Οι εκπαιδευτικοί στην Κύπρο, στη συντριπτική

τους πλειοψηφία ήταν απόφοιτοι/απόφοιτες Πανεπιστημίου (99,6%), ενώ περίπου οι μισοί/μισές διέθεταν επιπρόσθετα μεταπτυχιακό δίπλωμα σε επίπεδο μάστερ (49,7%). Σε κάθε δέκα εκπαιδευτικούς, οι τέσσερις είχαν τύχει παιδαγωγικής κατάρτισης κατά τη διάρκεια των σπουδών τους (πρώτο πτυχίο), ενώ το επάγγελμα του/της εκπαιδευτικού ήταν η πρώτη επιλογή για το 70,1% των εκπαιδευτικών - η θέση αυτή υποστηρίχθηκε κυρίως από τις γυναίκες.

Τα δεδομένα αναλύθηκαν μέσω του λογισμικού IEA IDB Analyzer², το οποίο κατά τη στατιστική επεξεργασία των δεδομένων λαμβάνει υπόψη τα σταθμισμένα δείγματα των πληθυσμών. Πιο συγκεκριμένα, υπολογίστηκαν οι συχνότητες, οι μέσοι όροι και το τυπικό σφάλμα (Τ.Σ.) για κάθε μεταβλητή και διενεργήθηκαν συγκρίσεις μέσων όρων και συσχετίσεις ανάμεσα σε μεταβλητές.

3. Αποτελέσματα

Στους πίνακες που ακολουθούν παρουσιάζονται τα αποτελέσματα που προέκυψαν από τη συμμετοχή της Κύπρου στην έρευνα TALIS 2018 και τα οποία απαντούν στα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν. Ταυτόχρονα γίνονται επιλεγμένες συγκρίσεις των αποτελεσμάτων της Κύπρου (TALIS 2018) με τα αντίστοιχα ευρωπαϊκά, στη βάση του μέσου όρου και των ποσοστών που αφορούν στις χώρες-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που συμμετείχαν στην εν λόγω έρευνα.

Στις περιπτώσεις όπου στα ερωτηματολόγια εκπαιδευτικού και σχολείου υπήρχαν κοινές δηλώσεις ανάμεσα στην έρευνα TALIS 2018 και στον προηγούμενο κύκλο (TALIS 2013), για σκοπούς διαχρονικής σύγκρισης παρουσιάζονται και τα αποτελέσματα της Κύπρου από τη συμμετοχή της στην έρευνα TALIS 2013.

Κατά την παρουσίαση των αποτελεσμάτων, οι συγκρίσεις, οι οποίες σχολιάζονται αφορούν στις περιπτώσεις όπου προκύπτουν στατιστικά σημαντικές διαφορές ανάμεσα α) στα αποτελέσματα της Κύπρου από τη συμμετοχή της στις έρευνες TALIS 2013 και TALIS 2018 και β) στα αποτελέσματα της Κύπρου και τα αντίστοιχα ευρωπαϊκά, όπως προέκυψαν από την έρευνα TALIS 2018.

3.1. Σύνθεση του μαθητικού πληθυσμού

Ποσοστό 89,7% (Τ.Σ.=1,8) των εκπαιδευτικών και ποσοστό 89,1% (Τ.Σ.=3,5) των διευθυντών/διευθυντριών της Κύπρου απάντησε ότι το σχολείο τους περιλάμβανε μαθητές/μαθήτριες από περισσότερα από ένα πολιτισμικά ή εθνοτικά υπόβαθρα.

Σύμφωνα με τον Πίνακα 1, η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών (65,3%, Τ.Σ.=4,5) υπηρετούσε σε σχολεία όπου τουλάχιστον 1% των μαθητών/μαθητριών ήταν πρόσφυγες και το 41,2% (Τ.Σ.=5,7) σε σχολεία όπου περισσότερο από 10% των μαθητών/μαθητριών είχαν μητρική γλώσσα διαφορετική από τη γλώσσα εκπαίδευσης.

Επίσης, σημαντικά ποσοστά των εκπαιδευτικών υπηρετούσαν σε σχολεία όπου περισσότερο από 10% των μαθητών/μαθητριών ήταν μετανάστες/μετανάστριες ή είχαν μεταναστευτική βιογραφία (22,8%, Τ.Σ.=4,5). Αξίζει να σημειωθεί ότι το ποσοστό των εκπαιδευτικών στην Ευρώπη που δήλωσαν ότι υπηρετούσαν σε σχολεία όπου τουλάχιστον το 1% των μαθητών/μαθητριών ήταν πρόσφυγες (31,9%, Τ.Σ.=1,1) ήταν περίπου το μισό αυτού της Κύπρου, ενώ το ποσοστό των εκπαιδευτικών που υπηρετούσαν σε σχολεία όπου περισσότερο από 10% των μαθητών/μαθητριών είχαν μητρική γλώσσα διαφορετική από τη γλώσσα εκπαίδευσης του σχολείου (24,9%, Τ.Σ.=1,1) ήταν μικρότερο από το αντίστοιχο ποσοστό της Κύπρου.

Πίνακας 1: Χαρακτηριστικά μαθητών/μαθητριών ανά σχολείο

	Κύπρος 2013	Κύπρος 2018	Ευρώπη (N=23)
	% (Τ.Σ.)	% (Τ.Σ.)	% (Τ.Σ.)
Περισσότερο από 10% των μαθητών έχουν ως μητρική γλώσσα διαφορετική από τη γλώσσα εκπαίδευσης στο σχολείο τους.	33,2 (0,2)	41,2 (5,7)	↓24,9 (1,1)
Περισσότερο από 10% των μαθητών είναι μετανάστες ή έχουν μεταναστευτική βιογραφία*	————	22,8 (4,5)	23,8 (1,0)
Τουλάχιστον 1% των μαθητών είναι πρόσφυγες*	————	65,3 (4,5)	↓31,9 (1,1)

* Οι δηλώσεις αυτές δεν συμπεριλαμβάνονταν στο ερωτηματολόγιο της έρευνας TALIS 2013.

Σύμφωνα με τους/τις εκπαιδευτικούς (Πίνακας 2), το 37,2% και 25,8% των εκπαιδευτικών δίδαξε σε τμήμα όπου οι αλλόγλωσσοι και οι μετανάστες μαθητές, αντίστοιχα, ήταν περισσότεροι από 10%. Επίσης, οι μισοί/ές περίπου εκπαιδευτικοί (50,5%, Τ.Σ.=2,5) δίδαξαν σε τμήμα στο οποίο τουλάχιστον το 1% των μαθητών/μαθητριών ήταν πρόσφυγες. Τα αντίστοιχα ποσοστά στην Ευρώπη ήταν πολύ χαμηλότερα. Πιο συγκεκριμένα, 19,4% (Τ.Σ.=0,5) και 20,8% (Τ.Σ.=0,5) των εκπαιδευτικών στην Ευρώπη δίδαξε σε τμήμα όπου οι αλλόγλωσσοι και οι μετανάστες μαθητές, αντίστοιχα, ήταν περισσότεροι από 10%, ενώ το ποσοστό των εκπαιδευτικών που δίδαξε σε τμήμα στο οποίο τουλάχιστον 1% των μαθητών/μαθητριών ήταν πρόσφυγες (15,7%, Τ.Σ.=0,4) ήταν περίπου τρεις φορές μικρότερο από το αντίστοιχο ποσοστό των εκπαιδευτικών στην Κύπρο.

Πίνακας 2: Χαρακτηριστικά μαθητών/μαθητριών ανά τμήμα

	Κύπρος 2018	Ευρώπη (N=23)
	% (Τ.Σ.)	% (Τ.Σ.)
Περισσότερο από 10% των μαθητών έχουν ως μητρική γλώσσα διαφορετική από τη γλώσσα εκπαίδευσης στο σχολείο τους.	37,2 (2,7)	↓19,4 (0,5)
Περισσότερο από 10% των μαθητών είναι μετανάστες ή έχουν μεταναστευτική βιογραφία	25,8 (2,2)	↓20,8 (0,5)
Τουλάχιστον 1% των μαθητών είναι πρόσφυγες	50,5 (2,5)	↓15,7 (0,4)

Συνεπώς, η έρευνα καταδεικνύει ότι το περιβάλλον στα σχολεία και στις τάξεις διδασκαλίας καθίσταται ολοένα και περισσότερο πολυπολιτισμικό, λόγω του διαφορετικού εθνοτικού, πολιτισμικού και γλωσσικού υπόβαθρου του μαθητικού πληθυσμού (OECD, 2019). Παρόλο που προφανώς, τα ποσοστά διαφοροποιούνται μεταξύ των χωρών, είναι πλέον αποδεκτό πως η διδασκαλία σε πολυπολιτισμικές τάξεις δεν αποτελεί την εξαίρεση των περιπτώσεων, αλλά την καθημερινή πραγματικότητα στα σχολεία κατώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης της Κύπρου.

3.2. Διδασκαλία σε πολυπολιτισμικές τάξεις

Ποσοστό 82,6% (Τ.Σ.=2,4) των εκπαιδευτικών απάντησε ότι είχε διδάξει σε μία σχολική τάξη με μαθητές/μαθήτριες προερχόμενους/προερχόμενες από διαφορετικούς πολιτισμούς.

Σε σχέση με τις πρακτικές για τη διαφορετικότητα που εφαρμόζονται στα σχολεία (Πίνακας 3), οι εκπαιδευτικοί στην πλειοψηφία τους δήλωσαν ότι στηρίζουν εκδηλώσεις ή οργανισμούς που ενθαρρύνουν την έκφραση των μαθητών/μαθητριών από διαφορετικές εθνοτικές και πολιτισμικές ταυτότητες (74,1%, Τ.Σ.=1,8), διδάσκουν τους/τις μαθητές/μαθήτριες για την αντιμετώπιση εθνοτικών και πολιτισμικών διακρίσεων (67,3%, Τ.Σ.=2,0), υιοθετούν πρακτικές διδασκαλίας και μάθησης που ενσωματώνουν ζητήματα παγκόσμιου ενδιαφέροντος στο αναλυτικό πρόγραμμα (64,1%, Τ.Σ.=1,8) και οργανώνουν πολυπολιτισμικές εκδηλώσεις (60,9%, Τ.Σ.=2,2).

Πίνακας 3: Πολιτικές και πρακτικές στο σχολείο για τη διαφορετικότητα

	Κύπρος 2018 % (Τ.Σ.)	Ευρώπη (N=23) % (Τ.Σ.)
Στήριξη σε δραστηριότητες ή οργανισμούς που ενθαρρύνουν την έκφραση των μαθητών από διαφορετικές εθνοτικές και πολιτισμικές	74,1 (1,8)	↓57,0 (0,5)
Οργάνωση πολυπολιτισμικών εκδηλώσεων	60,9 (2,2)	↓41,9 (0,6)
Διδασκαλία μαθητών για την αντιμετώπιση εθνοτικών και πολιτισμικών διακρίσεων	67,3 (2,0)	↑74,6 (0,4)
Υιοθέτηση πρακτικών διδασκαλίας και μάθησης που ενσωματώνουν ζητήματα παγκόσμιου ενδιαφέροντος στο αναλυτικό πρόγραμμα	64,1 (1,8)	↑72,7 (0,4)

Στην Ευρώπη, τα ποσοστά των εκπαιδευτικών που απάντησαν ότι στο σχολείο τους εφαρμόζονται πολιτικές και πρακτικές για τη διδασκαλία μαθητών/μαθητριών για την αντιμετώπιση εθνοτικών και πολιτισμικών διακρίσεων (74,6%, Τ.Σ.= 0,4) και υιοθετούνταν πρακτικές διδασκαλίας και μάθησης που ενσωμάτωναν ζητήματα παγκόσμιου ενδιαφέροντος στο αναλυτικό πρόγραμμα (72,7%, Τ.Σ.= 0,4) ήταν μεγαλύτερα από τα αντίστοιχα ποσοστά των Κυπρίων εκπαιδευτικών. Αντίθετα, σε σχέση με τις άλλες δύο πρακτικές (στήριξη σε δραστηριότητες ή οργανισμούς και οργάνωση πολυπολιτισμικών εκδηλώσεων), φάνηκε ότι τα ποσοστά των απαντήσεων των εκπαιδευτικών στην Ευρώπη (57%, Τ.Σ.=0,5 και 41,9%, Τ.Σ.=0,6, αντίστοιχα) ήταν μικρότερα από τα αντίστοιχα ποσοστά των εκπαιδευτικών στην Κύπρο.

Γενικότερα, σύμφωνα με τους/τις διευθυντές/διευθύντριες διεθνώς, σε περισσότερο από 75% των σχολείων υιοθετούνται πολιτικές για την ισότητα και τη διαφορετικότητα, για να αντιμετωπιστούν οι φυλετικές και οι κοινωνικοοικονομικές (OECD, 2019). Παράλληλα, το 80% των εκπαιδευτικών που εργάζονταν σε πολυπολιτισμικά σχολεία δήλωσαν ότι ενσωμάτωναν ζητήματα παγκόσμιου ενδιαφέροντος στο αναλυτικό πρόγραμμα και δίδασκαν τους/τις μαθητές/μαθήτριες να διαχειρίζονται εθνοτικές και πολιτισμικές διακρίσεις. Όμως, οι πολιτικές και πρακτικές που προωθούσαν τους διαφορετικούς πολιτισμούς είναι λιγότερο συχνές, αφού μόνο το 61% των εκπαιδευτικών εργαζόταν σε πολυπολιτισμικά σχολεία που υποστήριζαν δραστηριότητες ή οργανισμούς που ενθάρρυναν την έκφραση των μαθητών/μαθητριών από διαφορετικές εθνοτικές και πολιτισμικές ταυτότητες (OECD, 2019).

3.3. Επιμόρφωση σε πρακτικές διδασκαλίας σε πολυπολιτισμικά περιβάλλοντα

Σύμφωνα με τον Πίνακα 4, τα ποσοστά των εκπαιδευτικών που συμμετείχαν σε επιμορφωτικές δραστηριότητες που αφορούσαν στη διδασκαλία σε πολυπολιτισμικό ή πολύγλωσσο περιβάλλον (37,7%, Τ.Σ.=2,2) και στην επικοινωνία με άτομα από διαφορετικούς πολιτισμούς/χώρες (36,2%, Τ.Σ.=1,8) ήταν χαμηλά. Εντούτοις, σε σχέση με το 2013 (25,9%, Τ.Σ.=1,4), το 2018 παρατηρήθηκε αύξηση στο ποσοστό των εκπαιδευτικών που συμμετείχαν σε δραστηριότητες που αφορούσαν στη διδασκαλία σε πολυπολιτισμικό ή πολύγλωσσο περιβάλλον. Στην Ευρώπη, μόλις ένας/μία στους/στις έξι περίπου εκπαιδευτικούς επιμορφώθηκαν στη διδασκαλία σε πολυπολιτισμικό ή πολύγλωσσο περιβάλλον (19,7%, Τ.Σ.=0,3) και στην επικοινωνία με άτομα από διαφορετικούς πολιτισμούς (18,2%, Τ.Σ.=0,3).

Πίνακας 4: Περιεχόμενο δραστηριοτήτων επαγγελματικής ανάπτυξης

Συμμετοχή σε δραστηριότητες επαγγελματικής ανάπτυξης τους τελευταίους δώδεκα μήνες	Κύπρος 2013 % (Τ.Σ.)	Κύπρος 2018 % (Τ.Σ.)	Ευρώπη (N=23) % (Τ.Σ.)
Διδασκαλία σε πολυπολιτισμικό ή πολύγλωσσο περιβάλλον	↓25,9 (1,4)	37,7 (2,2)	↓19,7 (0,3)
Επικοινωνία με άτομα από διαφορετικούς/ες πολιτισμούς/χώρες*	————	36,2 (1,8)	↓18,2 (0,3)

* Η δήλωση αυτή δεν περιλαμβάνεται στο ερωτηματολόγιο Εκπαιδευτικού στην έρευν TALIS 2013.

Από τον Πίνακα 5 προκύπτει ότι σημαντικό ποσοστό εκπαιδευτικών δήλωσαν «υψηλό επίπεδο ανάγκης» για επιμόρφωση στη διδασκαλία σε πολυπολιτισμικό ή πολύγλωσσο περιβάλλον (19,6%, Τ.Σ.=1,2) και στην επικοινωνία με άτομα από διαφορετικούς πολιτισμούς (13,5%, Τ.Σ.=0,9). Στην Ευρώπη, οι εκπαιδευτικοί δήλωσαν ότι χρειάζονται επιμόρφωση στη διδασκαλία σε πολυπολιτισμικό ή πολύγλωσσο περιβάλλον (13,4%, Τ.Σ.=0,2) και στην επικοινωνία (9,9%, Τ.Σ.=0,2) σε μικρότερα ποσοστά από ότι στην Κύπρο.

Πίνακας 5: Επιμορφωτικές ανάγκες των εκπαιδευτικών

«Υψηλό επίπεδο ανάγκης» για επιμόρφωση	Κύπρος 2013 % (Τ.Σ.)	Κύπρος 2018 % (Τ.Σ.)	Ευρώπη (N=23) % (Τ.Σ.)
Διδασκαλία σε πολυπολιτισμικό ή πολύγλωσσο περιβάλλον	17,5 (0,9)	19,6 (1,2)	↓13,4 (0,2)
Επικοινωνία με άτομα από διαφορετικούς/ες πολιτισμούς/χώρες*	————	13,5 (0,9)	↓9,9 (0,2)

* Η δήλωση αυτή δεν περιλαμβάνεται στο ερωτηματολόγιο Εκπαιδευτικού στην έρευνα TALIS 2013.

Σύμφωνα με τον Πίνακα 6, παρατηρείται στατιστικά σημαντική διαφορά στις απαντήσεις των εκπαιδευτικών σε σχέση με την επιλογή «υψηλό επίπεδο ανάγκης» για επιμόρφωση σε θέματα διδασκαλίας σε πολυπολιτισμικό ή πολύγλωσσο περιβάλλον. Πιο συγκεκριμένα, προκύπτει ότι οι εκπαιδευτικοί που δεν παρακολούθησαν επιμορφωτικές δραστηριότητες σχετικές με το θέμα αυτό κατά τους τελευταίους 12 μήνες (N=512, 23,8%), τείνουν να απαντούν ότι χρειάζονται επιμόρφωση σε μεγαλύτερο βαθμό από αυτούς/ές που δήλωσαν ότι έτυχαν σχετικής επιμόρφωσης (N=168, 13,1%).

Πίνακας 6: Πίνακας Συνάφειας των Μεταβλητών «Επιμόρφωση σε θέματα διδασκαλίας σε πολυπολιτισμικό ή πολύγλωσσο περιβάλλον» και «Ανάγκη για επαγγελματική ανάπτυξη σε θέματα διδασκαλίας σε πολυπολιτισμικό ή πολύγλωσσο περιβάλλον»

	Ανάγκη για επαγγελματική ανάπτυξη σε θέματα διδασκαλίας σε πολυπολιτισμικό ή πολύγλωσσο περιβάλλον			
	<i>Δεν υπάρχει άμεση ανάγκη N (%)</i>	<i>Χαμηλό επίπεδο ανάγκης N (%)</i>	<i>Μέτριο επίπεδο ανάγκης N (%)</i>	<i>Υψηλό επίπεδο ανάγκης N (%)</i>
Παρακολούθηση επιμόρφωσης σε θέματα διδασκαλίας σε πολυπολιτισμικό ή πολύγλωσσο περιβάλλον				
ΝΑΙ	366 (28,4)	371 (28,8)	382 (29,7)	168 (13,1)
ΟΧΙ	446 (20,8)	503 (23,4)	686 (32,0)	512 (23,8)

Σημείωση: Pearson $\chi^2=77,882$, $df=3$, $p<0,005$

3.4. Αυτεπάρκεια εκπαιδευτικών

Σύμφωνα με τον Πίνακα 7, τέσσερις στους/στις πέντε περίπου εκπαιδευτικούς στην Κύπρο απάντησαν ότι ένιωθαν πως μπορούν «αρκετά» και «πολύ» να μειώσουν τα εθνοτικά στερεότυπα ανάμεσα στους/στις μαθητές/μαθήτριες (83,4%, Τ.Σ.=1,3) και να ευαισθητοποιήσουν αναφορικά με τις πολιτισμικές διαφορές ανάμεσα στους/στις μαθητές/μαθήτριες (81,3%, Τ.Σ.=1,5). Υψηλά ήταν και τα ποσοστά των εκπαιδευτικών ότι μπορούσαν να διασφαλίσουν τη συνεργασία των μαθητών/μαθητριών με και χωρίς μεταναστευτική βιογραφία (73,9%, Τ.Σ.=1,6), να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις μίας πολυπολιτισμικής τάξης (71,7%, Τ.Σ.=1,4) και να προσαρμόσουν τη διδασκαλία τους στην πολιτισμική διαφορετικότητα των μαθητών/μαθητριών (65,1%, Τ.Σ.=1,3). Στην Ευρώπη παρατηρήθηκαν παρόμοια ποσοστά, αλλά σε σχέση με την ευαισθητοποίηση για τις πολιτισμικές διαφορές ανάμεσα στους/στις μαθητές/μαθήτριες (73,1%, Τ.Σ.=0,4) και τη μείωση των εθνοτικών στερεοτύπων (77,9%, Τ.Σ.=0,3), τα ποσοστά των εκπαιδευτικών ήταν χαμηλότερα από τα αντίστοιχα ποσοστά στην Κύπρο. Συνεπώς, οι εκπαιδευτικοί στην Κύπρο αισθάνονται πιο επαρκείς να κάνουν τα προαναφερθέντα παρά οι εκπαιδευτικοί στην Ευρώπη.

Πίνακας 7: Αυτεπάρκεια σε πολυπολιτισμικά περιβάλλοντα

Ποσοστά των εκπαιδευτικών που νιώθουν ότι μπορούν «αρκετά» και «πολύ» να διδάξουν σε μίαν πολυπολιτισμική τάξη τα ακόλουθα:	Κύπρος 2018 % (Τ.Σ.)	Ευρώπη (N=23) % (Τ.Σ.)
Αντιμετώπιση των προκλήσεων μίας πολυπολιτισμικής τάξης.	71,7 (1,4)	70,6 (0,4)
Προσαρμογή της διδασκαλίας μου στην πολιτισμική διαφορετικότητα των μαθητών.	65,1 (1,3)	63,6 (0,4)
Διασφάλιση ότι οι μαθητές με και χωρίς μεταναστευτική βιογραφία συνεργάζονται.	73,9 (1,6)	74,5 (0,3)
Ευαισθητοποίηση όσον αφορά τις πολιτισμικές διαφορές ανάμεσα στους μαθητές.	81,3 (1,5)	↓73,1 (0,4)
Μείωση εθνοτικών στερεοτύπων ανάμεσα στους μαθητές.	83,4 (1,3)	↓77,9 (0,3)

Οι δηλώσεις του Πίνακα 7, έτυχαν περαιτέρω ανάλυσης με τη χρήση της Επιβεβαιωτικής Ανάλυσης Παραγόντων, κατασκευάζοντας μίαν αριθμητική κλίμακα «Αυτεπάρκεια για διδασκαλία σε πολυπολιτισμικές τάξεις», η οποία παίρνει ένα εύρος τιμών (Εύρος=10,25) με ελάχιστη τιμή 4,28 και μέγιστη τιμή 14,53, όπου υψηλότερες τιμές υποδηλώνουν υψηλότερο βαθμό «Αυτεπάρκειας για διδασκαλία σε πολυπολιτισμικές τάξεις». Σε σύγκριση της κλίμακας αυτής με τη μεταβλητή η οποία εξετάζει εάν η διδασκαλία σε πολυπολιτισμικό ή πολύγλωσσο περιβάλλον συμπεριλήφθηκε στην τυπική

εκπαίδευση ή κατάρτιση των εκπαιδευτικών, παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική διαφορά των μέσων όρων του βαθμού «Αυτεπάρκειας για διδασκαλία σε πολυπολιτισμικές τάξεις» ($t=10,07$, $df=2929$, $p<0,005$). Αναλυτικά, παρατηρήθηκε ότι η τιμή του μέσου όρου της «Αυτεπάρκειας για διδασκαλία σε πολυπολιτισμικές τάξεις» ήταν μεγαλύτερη για τους/τις εκπαιδευτικούς για τους/τις οποίους/ές θέματα διδασκαλίας σε πολυπολιτισμικό ή πολύγλωσσο περιβάλλον συμπεριλήφθηκαν στην τυπική εκπαίδευση ή κατάρτισή τους ($M.O.=11,55$, $T.A.=2,06$) σε σχέση με τους/τις εκπαιδευτικούς, οι οποίοι/ες δεν παρακολούθησαν τέτοια μαθήματα ($M.O.=10,80$, $T.A.=2,01$).

Περαιτέρω συγκρίσεις έδειξαν ότι οι εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν σε επιμορφωτικές δραστηριότητες για τη διδασκαλία σε πολυπολιτισμικό/πολύγλωσσο περιβάλλον τους τελευταίους 12 μήνες ($M.O.=11,52$, $T.A.=2,06$) σε σύγκριση με τους/τις εκπαιδευτικούς, οι οποίοι/ες δεν συμμετείχαν ($M.O.=10,93$, $T.A.=2,03$) είχαν στατιστικά υψηλότερες τιμές του μέσου όρου «Αυτεπάρκειας για διδασκαλία σε πολυπολιτισμικές τάξεις» ($t=7,49$, $df=2855$, $p<0,005$). Ομοίως, σημαντικά ($t=7,57$, $df=2254$, $p<0,005$) υψηλότερες τιμές είχαν οι εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν σε επιμορφωτικές δραστηριότητες για την επικοινωνία με άτομα από διαφορετικούς πολιτισμούς ($M.O.=11,55$, $T.A.=2,11$) σε σύγκριση με αυτούς/ές που δεν συμμετείχαν ($M.O.=10,95$, $T.A.=2,00$).

Η κλίμακα «Αυτεπάρκεια για διδασκαλία σε πολυπολιτισμικές τάξεις» δεν έχει σχέση με την ηλικία, ούτε τα χρόνια υπηρεσίας των εκπαιδευτικών. Συγκεκριμένα, οι συσχετίσεις που διενεργήθηκαν ανάμεσα στην «Αυτεπάρκεια για διδασκαλία σε πολυπολιτισμικές τάξεις» και την ηλικία ($r=-0,003$, $N=3099$, $p=0,860$) και τα χρόνια υπηρεσίας των εκπαιδευτικών ($r=0,03$, $N=3093$, $p=0,113$), δεν ήταν στατιστικά σημαντικές. Αυτό ενισχύει το γεγονός ότι η ποιοτική διδασκαλία σε πολυπολιτισμικές τάξεις δεν ενδυναμώνεται τόσο από τη διδακτική εμπειρία όσο με την εκπαίδευση και κατάρτιση των εκπαιδευτικών.

4. Συζήτηση αποτελεσμάτων

Τα αποτελέσματα φανερώνουν ότι η πλειοψηφία των Κυπρίων εκπαιδευτικών κατώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης εργάζονται σε πολυπολιτισμικά σχολεία και διδάσκουν σε τάξεις με μαθητές/μαθήτριες οι οποίοι/ες προέρχονται από περισσότερα από ένα πολιτισμικά ή εθνοτικά υπόβαθρα. Επίσης, η σύνθεση του μαθητικού πληθυσμού ανά σχολείο και ανά τμήμα καταδεικνύει υψηλά ποσοστά μαθητών/μαθητριών με μητρική γλώσσα διαφορετική από τη γλώσσα διδασκαλίας, μαθητών/μαθητριών με μεταναστευτική βιογραφία και μαθητών/μαθητριών που είναι πρόσφυγες. Τα αποτελέσματα αυτά είναι συγκριτικά υψηλότερα από τα αντίστοιχα στην Ευρώπη και επιβεβαιώνουν τα αποτελέσματα άλλων ερευνών σύμφωνα με τις οποίες τα σχολεία της Κύπρου καθίστανται ολοένα και πιο πολυπολιτισμικά (Karousiou, Hajisoteriou & Angelides, 2019, Paramichael, 2009), συνεπεία της αύξησης της μετανάστευσης και των προσφυγικών ροών που εκδηλώνεται σε πολλά μέρη του κόσμου (OECD, 2019).

Τα αποτελέσματα καταδεικνύουν ότι οι εκπαιδευτικοί αντιμετωπίζουν προκλήσεις σε σχέση με την ενσωμάτωση συμπεριληπτικών πρακτικών στη διδασκαλία τους και τη διαφοροποίησή της, ώστε να ανταποκρίνεται καλύτερα στις ανάγκες όλων των μαθητών/μαθητριών (Hajjioteriou & Angelides, 2020, Theodorou, 2011). Σημειώνεται ότι παρόλο που περίπου τέσσερις στους/στις πέντε εκπαιδευτικούς κατώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης απάντησαν ότι ένιωθαν πως μπορούσαν να μειώσουν τα εθνοτικά στερεότυπα ανάμεσα στους/στις μαθητές/μαθήτριες και να τους/τις ευαισθητοποιήσουν για τις πολιτισμικές διαφορές, εντούτοις, δήλωσαν ότι μπορούσαν να διασφαλίσουν τη συνεργασία των μαθητών/μαθητριών, να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις μίας πολυπολιτισμικής τάξης και να προσαρμόσουν τη διδασκαλία τους στην πολιτισμική διαφορετικότητα των μαθητών/μαθητριών, σε μικρότερο βαθμό. Σύμφωνα με την Έκθεση της Συμβουλευτικής Ομάδας Ομοτίμων για την Ένταξη των μαθητών/μαθητριών με μεταναστευτική βιογραφία στο κυπριακό εκπαιδευτικό σύστημα (European Commission, 2019b), η εξοικείωση των εκπαιδευτικών με τη διδασκαλία σε πολύγλωσσες και ποικιλόμορφες τάξεις και η συνεχής κατάρτισή τους σε ζητήματα διαπολιτισμικότητας και πολυμορφίας, αναμένεται να στηρίξει αποτελεσματικότερα την ένταξη και συμπερίληψη των μαθητών/μαθητριών με μεταναστευτική βιογραφία στο εκπαιδευτικό σύστημα. Ανάλογης επιμόρφωσης θα πρέπει να τύχουν και οι διευθυντές/διευθύντριες και οι επιθεωρητές/επιθεωρήτριες των σχολείων, προκειμένου να υποστηρίξουν την παροχή εκπαίδευσης χωρίς αποκλεισμούς στα σχολεία της Κύπρου.

Επιπρόσθετα, τα ποσοστά των Κυπρίων εκπαιδευτικών που εργάζονταν σε σχολεία με μαθητές/μαθήτριες από περισσότερα από ένα πολιτισμικά ή εθνοτικά υπόβαθρα και δήλωσαν ότι διδασκαν τους/τις μαθητές/μαθήτριες για την αντιμετώπιση εθνοτικών και πολιτισμικών διακρίσεων και υιοθετούσαν πρακτικές διδασκαλίας που ενσωμάτωναν ζητήματα παγκόσμιου ενδιαφέροντος στο αναλυτικό πρόγραμμα, ήταν χαμηλότερα από τα αντίστοιχα στην Ευρώπη. Το γεγονός αυτό φανερώνει την ανάγκη για επιμόρφωση και παροχή στήριξης στους/στις εκπαιδευτικούς για να αναπτύξουν συμπεριληπτικές διδασκαλίες (Κεσίδου, 2007, Χατζησωτηρίου & Ξενοφώντος, 2014), οι οποίες ταυτόχρονα θα προωθούν ζητήματα παγκόσμιου ενδιαφέροντος, καθώς και για υιοθέτηση ολιστικής προσέγγισης σε επίπεδο σχολείου, όχι μόνο σε σχέση με την ένταξη των μαθητών/μαθητριών που προέρχονται από διαφορετικές χώρες/πολιτισμούς, αλλά και σε σχέση με την εκπαίδευση όλων των μαθητών/μαθητριών σε ζητήματα γλωσσικής, πολιτισμικής, κοινωνικοοικονομικής ή άλλης ετερότητας (European Commission, 2019b, Orfer, 2006). Η διαγλωσσικότητα, η υιοθέτηση μεθόδων χαμηλής έντασης, όπως η ανάρτηση υλικού στις γλώσσες προέλευσης των μαθητών/μαθητριών, η καθοδήγηση μέσω άλλων μαθητών/μαθητριών και η υποστήριξη της μελέτης στο σπίτι μέσω της συνεργασίας με εκπαιδευτικούς και γονείς (European Commission, 2019b), καθώς και η ενσωμάτωση ζητημάτων διαπολιτισμικότητας και παγκόσμιου ενδιαφέροντος (π.χ. φτώχεια, κοινωνικός αποκλεισμός κλπ.)

στο αναλυτικό πρόγραμμα, συγκαταλέγονται ανάμεσα στις πρακτικές που θα μπορούσαν να ευαισθητοποιήσουν τη σχολική κοινότητα για τις πολιτισμικές διαφορές ανάμεσα στους/στις μαθητές/μαθήτριες ενός σύγχρονου πολυπολιτισμικού σχολείου.

Η ανάγκη για επιμόρφωση στη διδασκαλία σε πολυπολιτισμικό ή πολύγλωσσο περιβάλλον και στην επικοινωνία με άτομα από διαφορετικούς πολιτισμούς/διαφορετικές χώρες χαρακτηρίστηκε ως υψηλή για έναν/μία στους/στις πέντε και έναν/μία στους/στις έξι Κύπριους/ες εκπαιδευτικούς, αντίστοιχα. Σε ανάλογα αποτελέσματα κατέληξε και ο Trimikliniotis (2001), ο οποίος υποστήριξε ότι οι Κύπριοι εκπαιδευτικοί αισθάνονται ανεπαρκείς σε θέματα χειρισμού της πολιτισμικής ποικιλότητας στις τάξεις τους. Επιπρόσθετα, τα αποτελέσματα συνηγορούν στο ότι η αυτεπάρκεια των εκπαιδευτικών για διδασκαλία σε πολυπολιτισμικό ή πολύγλωσσο περιβάλλον ήταν μεγαλύτερη στις περιπτώσεις που η θεματική συμπεριλήφθηκε στην τυπική εκπαίδευση ή κατάρτισή τους, καθώς και στις περιπτώσεις που οι εκπαιδευτικοί συμμετείχαν σε επιμόρφωση για διδασκαλία σε πολυπολιτισμικά περιβάλλοντα ή επικοινωνία με άτομα από διαφορετικούς πολιτισμούς. Συνεπώς, όπως εισηγείται και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2019b), η επιμόρφωση σε ζητήματα διδασκαλίας σε πολυγλωσσικές και ποικιλόμορφες τάξεις και επικοινωνίας με άτομα από διαφορετικούς πολιτισμούς ή διαφορετικές χώρες, θα πρέπει να εμπλουτίσει τα προγράμματα τυπικής εκπαίδευσης ή κατάρτισης των εκπαιδευτικών, ώστε οι φοιτητές/φοιτήτριες των παιδαγωγικών τμημάτων να εξοικειωθούν με τη γλωσσικά ευαίσθητη διδασκαλία και την αποτελεσματική παροχή εκπαίδευσης χωρίς αποκλεισμούς.

Τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την έρευνα αυτή, αναφορικά με την αυτεπάρκεια των εκπαιδευτικών να διδάξουν σε πολυπολιτισμικές τάξεις και να ανταποκριθούν αποτελεσματικά σε ζητήματα διαπολιτισμικότητας και ένταξης των μαθητών/μαθητριών με μεταναστευτική βιογραφία στο εκπαιδευτικό σύστημα, υποστηρίζουν την αναγκαιότητα για εφαρμογή μια ολιστικής προσέγγισης σε σχέση με την υποδοχή και την ένταξη των μαθητών/μαθητριών αυτών στα σχολεία της Κύπρου και θα μπορούσαν να παράσχουν την απαραίτητη τεκμηρίωση για την αναδιαμόρφωση του υφιστάμενου κειμένου πολιτικής για την ένταξη μαθητών/ μαθητριών με μεταναστευτική βιογραφία στο κυπριακό εκπαιδευτικό σύστημα (ΥΠΠΑΝ, 2016), κυρίως σε σχέση με την αρχική κατάρτιση και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, όπως συστήνεται και από τη σχετική έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (2019b). Ταυτόχρονα, η ετοιμότητα των εκπαιδευτικών να διδάξουν σε πολυπολιτισμικές τάξεις και οι πεποιθήσεις τους για το ζήτημα αυτό (OECD, 2015, 2019) αναδύονται ως σημαντικές προκλήσεις για την υλοποίηση μιας τέτοιας προσέγγισης, ενώ η επιμόρφωσή τους σε θέματα διαπολιτισμικότητας και ένταξης μαθητών/μαθητριών με μεταναστευτική βιογραφία αναδεικνύονται ως σημαντικές παράμετροι για την αποτελεσματική ένταξη και την ακαδημαϊκή επιτυχία των μαθητών/μαθητριών αυτών μέσα στο εκπαιδευτικό σύστημα (European Commission, 2019b).

5. Επίλογος

Στόχος της εισήγησης αυτής ήταν να διερευνήσει σε ποιον βαθμό τα σχολεία κατώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην Κύπρο είναι πολυπολιτισμικά και κατά πόσον οι εκπαιδευτικοί αισθάνονται έτοιμοι/έτοιμες να ανταποκριθούν στις συνεπακόλουθες προκλήσεις για ένταξη των μαθητών/μαθητριών με μεταναστευτική βιογραφία στο εκπαιδευτικό σύστημα της Κύπρου. Τα αποτελέσματα επιβεβαιώνουν τον πολυπολιτισμικό χαρακτήρα των σχολείων και υπογραμμίζουν την ανάγκη για παροχή επιμόρφωσης σε πρακτικές διδασκαλίας σε πολυπολιτισμικές τάξεις και επικοινωνίας με άτομα από διαφορετικούς πολιτισμούς, προκειμένου οι εκπαιδευτικοί να είναι σε θέση να διαχειριστούν αποτελεσματικότερα τις εκπαιδευτικές ανάγκες των μαθητών/μαθητριών με μεταναστευτική βιογραφία.

Καθώς η παρούσα εισήγηση στηρίχθηκε σε δεδομένα της διεθνούς έρευνας TALIS 2018, τα οποία συλλέχθηκαν μέσω δομημένων ερωτηματολογίων που περιλάμβαναν ερωτήσεις κλειστού τύπου, ενδεχομένως να είναι ενδιαφέρουσα η προοπτική διερεύνησης των εμπειριών και των πρακτικών διδασκαλίας που υιοθετούν οι εκπαιδευτικοί στις πολυπολιτισμικές τάξεις διδασκαλίας στα σχολεία της Κύπρου και του βαθμού στον οποίο αυτές θεωρούνται αποτελεσματικές για τη διαχείριση της κοινωνικοπολιτισμικής και της γλωσσικής ετερότητας. Επίσης, εφόσον τα αποτελέσματα φανερώνουν ότι η αρχική εκπαίδευση/κατάρτιση ή η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών σε ζητήματα διδασκαλίας σε πολυπολιτισμικά περιβάλλοντα ή επικοινωνίας με άτομα από διαφορετικούς πολιτισμούς ενισχύει την αυτεπάρκεια των εκπαιδευτικών για διδασκαλία σε πολυπολιτισμικό ή πολύγλωσσο περιβάλλον, μελλοντικές έρευνες θα μπορούσαν να διαφωτίσουν περαιτέρω ως προς το είδος των επιμορφωτικών δράσεων που έχουν μεγαλύτερο αντίκτυπο στην αυτεπάρκεια των εκπαιδευτικών, προκειμένου να ενσωματωθούν στα αντίστοιχα προγράμματα αρχικής εκπαίδευσης/κατάρτισης και συνεχούς επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών.

Σημειώσεις

1. Η έρευνα είχε μορφή απογραφής διότι στην Κύπρο υπάρχουν 99 μόνο σχολεία κατώτερου γυμνασιακού επιπέδου (ISCED 2), ενώ η έρευνα απαιτούσε συμμετοχή τουλάχιστον 200 σχολείων.
2. Το λογισμικό IEA IDB Analyzer σχεδιάστηκε αποκλειστικά για να αναλύει τα δεδομένα της έρευνας TALIS και να κάνει συγκρίσεις ανάμεσα στα διάφορα σταθμισμένα δείγματα των χωρών που συμμετέχουν στην έρευνα, καθώς επίσης, να προβαίνει σε διαχρονικές συγκρίσεις των δεδομένων των διαφόρων χωρών.

Βιβλιογραφία

- Angelides, P., Stylianou, T. & Leigh, J. (2004) Multicultural education in Cyprus: a pot of multicultural assimilation? *Intercultural Education*, 15(3), 307-315.
- Borman, G. & Dowling, M. (2010) Schools and inequality a multilevel analysis of Coleman's equality of educational opportunity data. *Teachers College Record*, 112(5), 1201-1246.
- European Commission. (2019a) *Integrating students from migrant backgrounds into schools in Europe: national policies and measures*, Eurydice Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- European Commission. (2019b) *Peer Counselling on Integration of students with a migrant background into schools*. Available at https://www.pi.ac.cy/pi/files/epimorfosi/entaxi/Peer_counselling_integration_of_migrant_students_final_report.pdf (25/7/2021).
- Firmino, J., Nunes, L.C., Reis, A. & Seabra, C. (2018) *Class composition and student achievement: Evidence from Portugal*. FEUNL Working Paper Series wp624. Lisbon: Universidade Nova de Lisboa.
- Hajisoteriou, C. (2012) Listening to the wind of change: School leaders realizing intercultural education in Greek-Cypriot schools. *International Journal of Leadership in Education*, 15(3), 311-329.
- Hajisoteriou, C. & Angelides, P. (2020) 'Inching' towards interculturalism: ambiguities and tensions in teachers' ideologies and practices in the context of Cyprus. *Intercultural Education*, 31(1), 16-37.
- Hamilton, P.L. (2013) It's not all about academic achievement: Supporting the social and emotional needs of migrant worker children. *Pastoral Care in Education*, 31(2), 173-190.
- Horenzyk, G. & Tatar, M. (2002) Teachers' attitudes toward multiculturalism and their perception of the school organizational culture. *Teaching and Teachers Education*, 18(7), 435-445.
- Karousiou, C., Hajisoteriou, C. & Angelides, P. (2019) Teachers' emotions in super-diverse school settings. *Pedagogy Culture and Society*, DOI: 10.1080/14681366.2019.1685568
- Nilsson, J. & Axelsson, M. (2013) "Welcome to Sweden...": Newly arrived students' experiences of pedagogical and social provision in introductory and regular classes. *International Electronic Journal of Elementary Education*, 6(1), 137-164.
- OECD. (2019) *TALIS 2018 Results: An International Perspective on Teaching and Learning*. Paris: OECD Publishing.

- OECD. (2018) *International migration outlook 2018*. Paris: OECD Publishing.
- OECD. (2015) *Immigrant students at school: Easing the journey towards integration*. Paris: OECD Publishing.
- Opfer, V.D. (2006) Evaluating Equity: A Framework for Understanding Action and Inaction on Social Justice Issues. *Educational Policy*, 20(1), 271-290.
- Panayiotopoulos, C. & Nicolaidou, M. (2007) At crossroads of civilizations: multicultural educational provision in Cyprus through the lens of a case study. *Intercultural Education*, 18(1), 65-79.
- Papamichael, E. (2009) Greek Cypriot Teachers and Classroom Diversity: Intercultural Education in Cyprus. In *International Handbook of Research on Teachers and Teaching*, 605-617. DOI: 10.1007/978-0-387-73317-3_38
- Papamichael, E. (2008) Greek-Cypriot teachers' understandings of intercultural education in an increasingly diverse society. *The Cyprus Review*, 20(2), 51-78.
- Petrou, A., Angelides, P. & Leigh, J. (2009) Beyond the difference: From the margins to inclusion. *International Journal of Inclusive Education*, 13(5), 439-448.
- Sirin, S. (2005) Socioeconomic status and academic achievement: a meta-analytic review of research. *Review of Educational Research*, 75(3), 417-453.
- Theodorou, E. (2011) 'Children at our school are integrated. No one sticks out': Greek-Cypriot teachers' perceptions of integration of immigrant children in Cyprus. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 24(4), 501-520.
- Trasberg, K. & Kond, J. (2017) Teaching new immigrants in Estonian schools – Challenges for a support network. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 38, 90-100.
- Trimikliniotis, N. (2001) The location of Cyprus in the southern European context: Europeanisation or modernization. *The Cyprus Review*, 13(2), 47-73.
- Willms, J. (2010) School composition and contextual effects on student outcomes. *Teachers College Record*, 112(4), 1008-1037.
- Κεσίδου, Α. (2007) *Διδακτικές προσεγγίσεις στο πολυπολιτισμικό σχολείο: αρχές της Διαπολιτισμικής Διδακτικής*. Πρακτικά Ημερίδας με τίτλο «Διδασκαλία και Μάθηση στο Πολυπολιτισμικό Σχολείο: διδακτικές προσεγγίσεις & εκπαιδευτικό υλικό», σσ.11-28. Θεσσαλονίκη, 10-11/12/2007.
- Νεοφύτου, Λ., Βαλιαντή, Σ. & Χατζησωτηρίου, Χ. (2020) Διαπολιτισμικά Διαφοροποιημένη Διδασκαλία και Πολιτισμικά Ευαισθητοποιημένη Παιδαγωγική: Δύο αλληλοσυμπληρούμενες προσεγγίσεις για τη διαχείριση της ετερότητας στο σύγχρονο πολυπολιτισμικό σχολείο. Στο Α. Σολωμού & Χ. Χατζησωτηρίου (Επιμ.), *Βελτιώνοντας το Σχολείο και τη Διδασκαλία σε Συνθήκες Πολιτισμικού Πλουραλισμού*. Αθήνα: Διάδραση.

- Παλαιοχωρινού, Ο., Σιπητάνου, Α & Παμπούρη, Α. (2017) Η Επιμόρφωση των Εκπαιδευτικών στη Διαχείριση της Πολιτισμικής Ετερότητας. *Επιστήμες Αγωγής*, 1, 21-40.
- Υπουργείο Παιδείας, Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίας [ΥΠΠΑΝ]. (2016) *Κείμενο Πολιτικής για την ένταξη των μαθητών/τριών με μεταναστευτική βιογραφία στο κυπριακό εκπαιδευτικό σύστημα*. Διαθέσιμο στο https://www.pi.ac.cy/pi/files/epimorfosi/entaxi/metanasteftiki_viografia.pdf (20/05/2021).
- Χατζησωτηρίου, Χ. (2011) «Έρποντας» προς τη διαπολιτισμικότητα: Από τη μονοπολιτισμική πολιτική στο συμπεριληπτικό σχολείο. Στο Π. Αγγελίδης (Επιμ.). *Παιδαγωγικές της συμπεριληψης*. Αθήνα: Διάδραση.
- Χατζησωτηρίου, Χ. & Ξενοφώντος, Κ. (2014) *Διαπολιτισμική Εκπαίδευση: προκλήσεις, παιδαγωγικές θεωρήσεις και εισηγήσεις*. Καβάλα: Εκδόσεις Σαΐτα.